

8 Ιουνίου 2012

Οι Θεσσαλονικείς Άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος διδάσκαλοι των Σλάβων

[Ορθοδοξία](#) / [Εκκλησιαστική Ιστορία](#)

[Παναγιώτης Χρήστου](#)

Ως τις αρχές του θ' (ένατου) αιώνα είχαν περάσει ήδη περισσότερα από χίλια εκατό χρόνια, αφ' ότου ιδρύθηκε η πόλη της Θεσσαλονίκης (315 π.Χ.)· κατά το χρονικό αυτό διάστημα η πόλη είχε δει μέρες λαμπρής δόξας και δεινών συμφορών, αλλά έμενε πάντοτε φημισμένη και υπερήφανη.

Ως πρωτεύουσα του Ιλλυρικού κατά τη βυζαντινή εποχή χρειάστηκε να κάνει μεγαλειώδεις αγώνες για να προφυλάξει τον Ελληνισμό και τον Χριστιανισμό από τους βαρβάρους που έρχονταν αδιάκοπα από τον βορρά· τους Γότθους, τους Ούννους, τους Αβάρους, τους Σλάβους.

Προστάτης σε αυτούς τους αγώνες τους υπήρξε ο πανένδοξος μάρτυρας Δημήτριος, ο οποίος εμφανιζόταν πάνω στα τείχη της πόλεως με λευκή χλαμύδα και ενίσχυε τους αμυνόμενους κάθε φορά που οι επιδρομείς στένευαν την πολιορκία. Γι' αυτό οι Θεσσαλονικείς δεν παρέλειπαν ευκαιρία να εκδηλώσουν την ευγνωμοσύνη τους προς τον λυτρωτή Άγιο, όπως βλέπουμε και στην επιγραφή που βρέθηκε στο ναό του.

Κτίστας θεωρείς τον πανενδόξου δόμου

εκείθεν Ένθεν μάρτυρος Δημητρίου,

του βάρβαρον κλύδωνα βαρβάρων στόλων

μετατρέποντος και πάλιν λυτρωμένου.

Στα τέλη του Ζ' (έβδομου) αιώνα οι επιδρομές έληξαν και η Θεσσαλονίκη εισήλθε σε περίοδο νέας ακμής. Ως τότε ο Άγιος Δημήτριος προφύλασσε την πόλη από τις επιδρομές των βαρβάρων με δύναμη, αλλά έκτοτε την ενισχύει στο έργο της εξημέρωσης των βαρβάρων με το λόγο και το πνεύμα. Δεν ήταν άγνωστο το έργο αυτό στη χριστιανική παράδοση της πόλης, η οποία κατά τους αποστολικούς χρόνους αποτελεί κέντρο μετάδοσης του Ευαγγελίου στον Ελληνικό χώρο.

Γι' αυτό ο Απόστολος Παύλος έγραψε προς τους Θεσσαλονικείς τους εγκωμιαστικούς αυτούς λόγους: «ώστε γενέσθαι υμάς τύπους πάσι τοις πιστεύουσιν εν τη Μακεδονία και εν τη Αχαΐα αφ' υμών γάρ εξήχεται ο λόγος του Κυρίου ου μόνον εν τη Μακεδονία και εν τη Αχαΐα, αλλά και εν παντί τόπω η πίστις υμων η προς τον Θεόν εξελήλυθεν, ώστε μη χρείαν ημάς έχειν λαλείν τι».

Οι λόγοι αυτοί επρόκειτο να επαληθεύσουν και πάλι κατά τους χρόνους των μεγάλων ιεραποστόλων Κυρίλλου και Μεθοδίου.

Ο λόγιος ιερέας Ιωάννης Καμενιάτης στις αρχές του Γ' (τρίτου) αιώνα περιγράφει την πόλη και τα περίχωρά της με ζωηρά χρώματα. Πλούσιες πεδιάδες, λεία, ανοίγονται προς τις δύο πλευρές του όρους Χορτιάτη.

Η περιοχή προς το βορρά καταλαμβάνεται σε ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό από δύο λίμνες που έχουν αφθονία ψαριών και το υπόλοιπο μέρος καλλιεργείται ή βόσκεται από τα χρήσιμα ζώα. Η πεδιάδα που εκτείνεται στο νότιο μέρος του βουνού και ανατολικά της πόλης χαρακτηρίζεται από απερίγραπτη ομορφιά, με χωράφια, αμπέλια, κήπους, πυκνά δάση, άφθονα νερά.

Πολυάριθμα μοναστήρια στους πρόποδες του βουνού και την πεδιάδα ομορφαίνουν τα μάτια των περαστικών και των επισκεπτών. Άλλη, όμως, πεδιάδα εξίσου καρποφόρα εκτείνεται στα δυτικά της πόλης.

Η Θεσσαλονίκη ήταν τότε μεγάλη και πολυάνθρωπη. Περιβαλλόταν από τείχη ισχυρά και προπύργια. Πλήθη λαού κατέκλυζαν την αγορά και τη μεγάλη λεωφόρο που διαχώριζε σε δύο τμήματα την πόλη. Η οικονομική της άνθηση την είχε καταστήσει κέντρο έλξεως του ενδιαφέροντος των εμπόρων και της αρπακτικής διάθεσης των πειρατών από τα πέρατα της γης.

Μεγαλοπρεπείς ναοί και επιβλητικά δημόσια κτίρια διακοσμούσαν τις πλατείες της και δέχονταν τα πλήθη για ικανοποίηση των θρησκευτικών και των κοινωνικών

αναγκών τους. Τον αρχιεπισκοπικό της θρόνο τίμησαν τότε δύο διάσημοι άνδρες από ξένες επαρχίες, Ιωσήφ ο Υμνογράφος και Λέων ο Μαθηματικός, ο μετέπειτα πρύτανης του πανεπιστημίου Κωνσταντινούπολης.

Αλλά το φωτεινό στεφάνι της δόξας της έπλεξαν τα δύο δικά της τέκνα, Κύριλλος και Μεθόδιος.

Μεθόδιος και Κωνσταντίνος

Οι γονείς των δύο αδελφών ήταν ευγενικής καταγωγής. Ο πατέρας τους Λέων υπηρετούσε στη Θεσσαλονίκη ως δρουγγάριος, δηλαδή ως χιλίαρχος, και έπειτα προβιβάστηκε σε στρατηγό. Συγκέντρωσε τότε στα χέρια του την πολιτική και τη στρατιωτική εξουσία της Μακεδονίας. Είχαν επτά παιδιά, εκ των οποίων το τελευταίο, ο Κωνσταντίνος, γεννήθηκε το 827. Ο Μεθόδιος ίσως να είχε γεννηθεί το 820.

Η ατμόσφαιρα ευσέβειας που επικρατούσε στο σπίτι του Λέοντα έδωσε στους δύο αδελφούς την πρώτη ώθηση προς τις πνευματικές ενασχολήσεις. Τα βήματά τους οδηγούνταν συχνά στους περίφημους ναούς της πόλης, στην Αχειροποίητο και την Αγία Σοφία, και πολύ συχνότερα στο ναό του πολιούχου Αγίου Δημητρίου, του οποίου τη λιτανεία παρακολουθούσαν κάθε χρόνο στη μεγάλη λεωφόρο.

Άλλοτε πάλι έβγαιναν έξω από τα τείχη για να επισκεφτούν τα πολυάριθμα μοναστήρια που ήταν διασκορπισμένα στην ύπαιθρο. Η συμμετοχή τους στη λατρευτική ζωή της Εκκλησίας καλλιέργησε και εξευγένισε το χαρακτήρα τους.

Όταν πέθανε ο πατέρας τους, ο Μεθόδιος είχε τελειώσει τις σπουδές του. Είχε παρακολουθήσει πρόγραμμα μαθημάτων που προορίζονταν για αυτούς που είχαν εκπαιδευτεί για να καταλάβουν θέση στην ανώτερη κρατική υπαλληλία. Από την αυτοκράτειρα Θεοδώρα διορίστηκε διοικητής «σκλαβηνίας», δηλαδή επαρχίας της ελληνικής αυτοκρατορίας που κατοικούταν κατά πλειονότητα από σλαβικούς πληθυσμούς, που είχαν εισβάλει ειρηνικά και είχαν καταλάβει αραιοκατοικημένες περιοχές.

Εκεί επιδόθηκε συστηματικότερα στην εκμάθηση της σλαβικής γλώσσας, της οποίας στοιχεία γνώριζε ήδη από τους σλαβικής καταγωγής υπηρέτες της οικογένειάς του.

Έπειτα από μερικά χρόνια εγκατέλειψε αυτό το αξίωμα, για να αποσυρθεί στον Όλυμπο της Βιθυνίας. Το όρος αυτό ήταν τότε ό,τι αργότερα έγινε ο Άθως: όρος των μοναχών. Εγκαταστάθηκε λοιπόν σε ένα από τα μοναστήρια του και επιδόθηκε με ζήλο στην άσκηση, την προσευχή και τη μελέτη της θεολογίας.

Ο Κωνσταντίνος, που μετονομάστηκε σε Κύριλλος τις τελευταίες μέρες της ζωής του, επέδειξε από μικρή ηλικία αξιόλογη ικανότητα στη μάθηση. Σε ηλικία 14 ετών, όσο ήταν όταν πέθανε ο πατέρας του, γνώριζε από μνήμης τα συγγράμματα του Γρηγορίου του Θεολόγου.

Αργότερα πήγε στην Κωνσταντινούπολη για να συνεχίσει τις σπουδές του στο εκεί πανεπιστήμιο, το οποίο μόλις τότε είχε επανιδρυθεί και λειτουργούσε υπό τη διοίκηση του διακεκριμένου επιστήμονα Λέοντα του Μαθηματικού, πρώην αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης.

Φιλοξενούταν στην πρωτεύουσα και είχε ως κηδεμόνα τον λογοθέτη του δρόμου, δηλαδή πρωθυπουργό, Θεόκτιστο, που ήταν συγγενής του. Κοντά στον Λέοντα και τον Φώτιο σπούδασε γεωμετρία, αστρονομία, μουσική, ρητορική, φιλολογία, διαλεκτική και φιλοσοφία. Ιδιαίτερη επίδοση είχε στη γλωσσομάθεια.

Υπήρξε φαινόμενο πολυγλωσσίας, όχι μόνο για εκείνη την εποχή, κατά την οποία ήταν άγνωστες οι μέθοδοι διδασκαλίας ξένων γλωσσών, αλλά και για όλες τις εποχές· διότι εκτός από την ελληνική γνώριζε τη σλαβική, τη συριακή, την εβραϊκή, τη σαμαρειτική, την αραβική, τη χαζαρική (τουρκική), τη λατινική, πιθανώς όμως και άλλες γλώσσες.

Αντίθετα από τον αδελφό του ο Κωνσταντίνος δεν εγκατέλειψε την πρωτεύουσα, μολονότι κάποια στιγμή σκέφτηκε να τον μιμηθεί πηγαίνοντας σε ασκητήριο του Βοσπόρου. Χειροτονήθηκε ιερέας, διορίστηκε βιβλιοθηκάριος του πατριαρχείου και τέλος αναδείχτηκε σε καθηγητή της φιλοσοφίας στο πανεπιστήμιο της Κωνσταντινούπολης. Από τότε ονομαζόταν Κωνσταντίνος ο Φιλόσοφος. Ζούσε όμως και αυτός ασκητικά.

Οι δύο αδελφοί προετοιμάζονταν για τις μεγάλες αποστολές, στις οποίες επρόκειτο να κληθούν. Κατείχαν αξιόλογη ικανότητα για δράση και είχαν αποκτήσει αξιοζήλευτη επιστημονική κατάρτιση. Αναζητούσαν και κάτι άλλο, την πνευματική τελειότητα.

Στα μοναχικά τους κελιά κατόρθωναν να ανεβαίνουν προς τον Θεό με την προσευχή και η άνοδος ήταν γι' αυτούς μία διαρκής εμπειρία. Ήταν άνθρωποι κατά το σώμα και άγγελοι κατά την ψυχή.

Η Ανασύνταξη του Βυζαντίου

Το ελληνικό Βυζάντιο βρισκόταν εδώ και διακόσια χρόνια σε κατάσταση συμπτώξεως (μείωσης της εδαφικής του έκτασης) που οφειλόταν σε τρία αίτια: πρώτα στις αδιάκοπες επιδρομές βαρβαρικών λαών, ιδίως από το Βορρά και το Νότο, που προκαλούσαν πληγές συνεχούς αφαιμάξης· δεύτερον, στην αποστροφή προς τις κατακτήσεις ξένων εδαφών που προερχόταν από την επιθυμία του να συντηρεί την προγονική κληρονομιά και να τη μεταδίδει προς τα έξω· και τρίτο, στην εκατονταετή εμφύλια έριδα για τις εικόνες.

Την κατάσταση αυτή εκμεταλλευόμενοι αφ' ενός οι Άραβες με μία απροσδόκητη αφύπνιση, αφ' ετέρου οι Σλάβοι με μία μακροχρόνια και μεθοδική διείσδυση, κατόρθωσαν να στερήσουν από το Βυζάντιο πολλές από τις πλουσιότερες του επαρχίες, όπως είναι η Αίγυπτος, η Παλαιστίνη, η Συρία και μεγάλα τμήματα της Θράκης και της Ιλλυρίας.

Κάτω από συνεχή πίεση βρισκόταν επίσης και ο Χριστιανισμός κατά την ίδια περίοδο. Ενώ από την εποχή της κατάπαυσης των διωγμών μέχρι την εμφάνιση των παραπάνω λαών στα σύνορα της αυτοκρατορίας η Χριστιανική θρησκεία είχε κατορθώσει να επεκταθεί στα βάθη της Αφρικής και στα απώτερα σημεία της

Ασίας, έκτοτε υποχωρεί ραγδαίως και χάνει τη μία μετά την άλλη όλες σχεδόν τις θέσεις της στις ηπείρους αυτές, μέχρι και στις βόρειες περιοχές της Χερσονήσου του Αίμου.

Στα μέσα του ένατου (θ') αιώνα παρατηρείται ριζική μεταβολή των πραγμάτων, που συνέπεσε με την κατάπαυση της εικονομαχίας. Κάτω από την ηγεσία τριών ανδρών, του αυτοκράτορα Μιχαήλ του Γ', του πρωθυπουργού Βάρδα και του πατριάρχη Φωτίου, ο βυζαντινός ελληνισμός στο εσωτερικό ανασυντάσσεται, στρατιωτικά αναδιοργανώνεται και πνευματικά αναγεννιέται. Αυτή η πνευματική αναγέννηση είναι η κύρια δύναμη που κίνησε ολόκληρη την ανοδική πορεία του κράτους.

Αποστολή στους Σαρακηνούς

Στο πρόγραμμα περιλαμβανόταν και η αντιμετώπιση των Μουσουλμάνων, οι οποίοι, αφού άρπαξαν τις πλούσιες εκείνες περιοχές της αυτοκρατορίας, δεν

έπαυσαν ποτέ να ενεργούν επιδρομές στις ανατολικές της επαρχίες με κύριο σκοπό τη λεηλασία.

Υπό την κυριαρχία των μουσουλμάνων Αράβων ζούσαν ακόμη πολλά εκατομμύρια χριστιανοί. Έπρεπε οι άνθρωποι αυτοί να πάρουν θάρρος και οι κατακτητές να αναγκαστούν να τους συμπεριφέρονται ηπιότερα. Αλλά τα βυζαντινά όπλα δεν μπορούσαν να επηρεάσουν σημαντικά την κατάσταση.

Το 856 στάλθηκε στο χαλιφάτο της Βαγδάτης ο Φώτιος για πολιτικές διαπραγματεύσεις. Έπειτα από λίγα χρόνια, ίσως το 860, ανατέθηκε άλλη αποστολή στον Κωνσταντίνο, η οποία απέβλεπε στη βελτίωση της θέσης των εκεί χριστιανών με τις συζητήσεις που θα γίνονταν με τον Χαλίφη Μουταβακκήλ.

Υπήρχε ελπίδα ότι θα ήταν δυνατή η κάμψη του φανατισμού και της ορμής των Αράβων με το λόγο, αλλά περισσότερο υπήρχε ελπίδα ότι το φρόνημα των υπόδουλων χριστιανών θα αναπτρωνόταν με την είδηση ότι κάποιος δυναμικός ομόθρησκός τους επισκέφτηκε την πρωτεύουσα του χαλιφάτου και ντρόπιασε τους μουσουλμάνους θεολόγους.

Έφτασε στην πρωτεύουσα του χαλιφάτου μαζί με ένα γραμματέα σε εποχή έξαρσης των πιέσεων και διώξεων κατά των χριστιανών. Μεταξύ των άλλων οι δυνάστες είχαν υποχρεώσει τους χριστιανούς να ζωγραφίσουν στις πόρτες των σπιτιών τους τη μορφή του διαβόλου.

Κατά την επίσκεψή του ο Κωνσταντίνος ρωτήθηκε ειρωνικά από μουσουλμάνους τι σήμαινε η απεικόνιση αυτή. Απάντησε με χαρακτηριστική ευστροφία: «Βλέπω παραστάσεις διαβόλων και συμπεραίνω ότι στο εσωτερικό αυτών των σπιτιών κατοικούν χριστιανοί· επειδή, δηλαδή, οι διάβολοι δεν μπορούν να συμβιώσουν με αυτούς, βγήκαν έξω από τα σπίτια. Όπου δε βλέπω τις παραστάσεις αυτές, εκεί προφανώς οι διάβολοι κατοικούν μέσα».

Σε συζήτηση με μουσουλμάνους θεολόγους κατά τη διάρκεια συμποσίου ο Κωνσταντίνος έθιξε ένα από τα σπουδαιότερα σημεία διαφορών μεταξύ των δύο θρησκειών.

Οι Χριστιανοί, είπε, βαδίζουν προς την απόκτηση της τελειότητας με ηθικούς αγώνες και δοκιμάζουν μεταπτώσεις στο δρόμο τους, αλλά τα επιτεύγματά τους είναι πιο πνευματικά.

Οι Μουσουλμάνοι δεν αγωνίζονται ηθικά, διότι ο θρησκευτικός νόμος τους δεν έχει απαγορεύσεις, γι' αυτό δεν μπορούν να προκόψουν σε ήθος.

Η αποστολή του Κωνσταντίνου στο αραβικό κράτος έφερε κάποια ανακούφιση στους εκεί χριστιανούς. Κατά την επιστροφή του αυτός πέρασε από το ασκητήριο του αδελφού του Μεθοδίου, στον Όλυμπο, και έμεινε λίγο χρόνο μαζί του για ανάπαυση.

Αποστολή στη Ρωσία

Η προηγούμενη αποστολή του Κωνσταντίνου δεν υπήρξε τυχαίο και μεμονωμένο γεγονός. Εδώ και δύο αιώνες και ο Χριστιανισμός και η ελληνική αυτοκρατορία μίκραινε λόγω της αραβικής επίθεσης. Τώρα ήταν καιρός ν' αφυπνιστούν και από τη μακραίωνη σύμπτυξη να έρθουν σε απότομη ανάπτυξη. Δυστυχώς η απόπειρα επέκτασης προς την Ανατολή δεν έφερε αποτελέσματα. Αλλά αν ο Χριστιανισμός έχασε έδαφος στο Νότο και στην Ανατολή εξαιτίας της αιματηρής βίας των Μουσουλμάνων, υπήρχε χώρος δράσης στο Βορρά.

Ο πατριάρχης Φώτιος αντιλήφτηκε εγκαίρως ότι οι Σλάβοι και οι Τούρκοι του Βορρά, οι Χαζάροι, έχοντας έρθει σε επαφή με τους Έλληνες από παλιά, ήταν πλέον ώριμοι να κερδηθούν και να μπουν στην ομάδα των χριστιανικών λαών και συγχρόνως στον κύκλο της πολιτισμένης ανθρωπότητας.

Για την ασφαλή θεμελίωση κάθε προσπάθειας προς την κατεύθυνση αυτή έπρεπε να προηγηθεί προσεκτική μελέτη των θεσμών των σλαβικών ιδίως λαών, λογοτεχνική διαμόρφωση της σλαβικής γλώσσας και μετάφραση των απαραίτητων βιβλίων σε αυτήν.

Για την προετοιμασία αυτού του έργου ιδρύθηκε στην Κωνσταντινούπολη ειδικό κέντρο σλαβικών μελετών, στο οποίο εκπαιδεύτηκαν ιεραπόστολοι και εκπολιτιστές. Προϊστάμενος του κέντρου ορίστηκε από τον αυτοκράτορα Μιχαήλ και τον Φώτιο ο Κωνσταντίνος, ο οποίος στο εξής ανέλαβε τη διοργάνωση κάθε διαφωτιστικής αποστολής

Τον Ιούνιο του 860 πολυάριθμα ρωσικά στρατεύματα ενήργησαν εισβολή απίθανης αγριότητας στην Κωνσταντινούπολη με μονόξυλα. Ο Φώτιος τη χαρακτηρίζει ως εξής σε ομιλία του: «το παράλογο της επίθεσης, το απροσδόκητο της ταχύτητας, η απανθρωπιά της βαρβαρικής φυλής, η σκληρότητα της συμπεριφοράς και η επιθετική σκέψη παρουσιάζουν τη συμφορά σαν κεραυνό που στάλθηκε από τους ουρανό». Ευτυχώς η εισβολή αποκρούστηκε τόσο απροσδόκητα όσο είχε ενεργηθεί.

Οι Ρώσοι ήταν σλαβικό έθνος υποταγμένο τότε στη μικρή σκανδιναβική φυλή, τους Βαράγγους, που είχαν κατέβει από τη λίμνη Λάδογα. Αν και οι Ρώσοι ήταν

υπόδουλοι, η γλώσσα τους επικράτησε και τελικά οι Βαράγγοι αφομοιώθηκαν με αυτούς.

Κατείχαν τότε το χώρο μεταξύ των μεγάλων ποταμών Δνείπερου και Δον. Κατά την εισβολή τους στην πρωτεύουσα της ελληνικής αυτοκρατορίας, τη πολυθρύλητη Τσάργραδ, είδαν όλη τη λάμψη της και κατά την απόκρουσή τους έμαθαν εκ πείρας όλη τη δύναμή της.

Αντιλήφθηκαν, λοιπόν, ότι ήταν προτιμότερο να έχουν τη φιλία παρά την έχθρα των Ελλήνων. Και το Βυζάντιο τους διευκόλυνε σε αυτό. Θα ήταν πολύ χρήσιμο να σταλεί αντιπροσωπεία ικανή να θέσει τις βάσεις για τον εκχριστιανισμό των Σλάβων του Βορρά, αλλά και των Χαζάρων που βρίσκονταν στα ανατολικά τους.

Αυτό θα ήταν επίσης ωφέλιμο και από πολιτικής πλευράς· διότι ο Χριστιανισμός έφερε πάντοτε εξημέρωση ηθών και μέχρι ενός σημείου κατεύνασε τις επιθετικές διαθέσεις των βαρβάρων που δέχονταν.

Ο αυτοκράτορας και ο Φώτιος δεν μπορούσαν να βρουν άλλον πιο κατάλληλο από τον Κωνσταντίνο. Αυτός, αν και είχε επιστρέψει από την αποστολή του στους Άραβες μόλις πριν από μικρό χρονικό διάστημα, δέχτηκε χωρίς δισταγμό την εντολή, και πήρε μαζί του τον Μεθόδιο, ο οποίος φαίνεται ότι τον είχε ακολουθήσει από τον Όλυμπο στην πρωτεύουσα.

Ο Μεθόδιος ήταν μεγαλύτερος σε ηλικία από τον Κωνσταντίνο, αλλά υποτάχθηκε σε εκείνον, επειδή ήταν πιο αρμόδιος για την ιεραποστολή. Αυτός εργαζόταν περισσότερο με την προσευχή, εκείνος με το λόγο. Αλλά αργότερα έγινε και αυτός πολύ ικανός οργανωτής.

Οι δύο αδελφοί πήγαν με πλοίο στη Χερσώνα της Κριμαίας. Το καθεστώς της Κριμαίας ήταν πολύ ρευστό: ανατολικά τους κυριαρχούσαν οι Χαζάροι, βόρεια οι Ρώσοι και δυτικά οι Ούγγροι, ενώ ομάδες αυτών των φύλων κατοικούσαν και μέσα στη Χερσόνησο. Είχαν απομείνει εκεί επίσης αρκετοί Έλληνες κάτοικοι και μερικοί μοναχοί.

Μία ημέρα, κατά την οποία οι ιεραπόστολοι βρίσκονταν σε ένα ελληνικό μοναστήρι και τελούσαν λειτουργία, επιτέθηκε πλήθος Ούγγρων, έτοιμο να τους κατασπαράξει. Οι αδελφοί δεν ταραχτήκαν καθόλου. Είπαν μόνο το «Κύριε ελέησον» και συνέχισαν τη λειτουργία. Όταν οι επιδρομείς είδαν ότι δε φοβούνται, έμειναν έκπληκτοι και δεν τους πείραξαν.

Στην Κριμαία ο Κωνσταντίνος έδωσε δείγματα της επίδοσής του σε γλωσσικά και μεταφραστικά έργα. Συνάντησε μορφωμένους ραββίνους και κοντά τους είχε την

ευκαιρία να βελτιώσει τις γνώσεις του στην εβραϊκή γλώσσα.

Εκεί μετέφρασε και την εβραϊκή γραμματική, η οποία τώρα για πρώτη φορά κάνει την εμφάνισή της. Συνάντησε, επίσης, γέροντα Σαμαρείτη, που του έδειξε τη βίβλο της κοινότητάς του, δηλαδή τη σαμαρειτική Πεντάτευχο, την οποία αυτός κατόρθωσε να διαβάσει.

Μεταξύ των Ρώσων βρήκε περικοπές των Ευαγγελίων και των Ψαλμών μεταφρασμένες στη σλαβική γλώσσα με συριακούς χαρακτήρες. Τότε για ακόμη μία φορά κατάλαβαν ότι χρειαζόταν καινούριο αλφάβητο, ικανό να αποδώσει όλους τους φθόγγους της σλαβικής γλώσσας.

Πριν προχωρήσουν ανατολικά, ανέσυραν από τη θάλασσα το λείψανο του Αγίου Κλήμη, επισκόπου Ρώμης. Σύμφωνα με παλιά παράδοση, ο Κλήμης είχε εξοριστεί στη Χερσώνα το 100 μ.Χ. και οι δεσμώτες του τον είχαν ρίξει στη θάλασσα δένοντας στο λαιμό του μία πέτρα.

Οι αδελφοί πήγαν τα λείψανα στο ναό της Χερσώνας και πήραν μαζί τους μέρος από αυτά, το οποίο μετέφεραν αργότερα στη Ρώμη. Ο Κωνσταντίνος έγραψε προς τιμή του Κλήμη Βίο, Λόγο Πανηγυρικό και Ύμνους.

Τα αποτελέσματα αυτής της αποστολής υπήρξαν σπουδαία. Δεν προχώρησαν στο εσωτερικό της χώρας των Ρώσων, αλλά ήρθαν σε επαφή με εκπροσώπους τους στην Κριμαία και σε περιοχές βόρεια της πόλης.

Οι Ρώσοι επέτρεπαν πλέον ελεύθερα στους ιεραποστόλους να εισέρχονται στη χώρα τους και δέχτηκαν επίσκοπο. Έτσι, τέθηκαν γερές βάσεις για τον ολοκληρωτικό εκχριστιανισμό της αχανούς χώρας τους κατά τον επόμενο αιώνα.

Αποστολή στη Χαζαρία

Μετά από πολύμηνη διαμονή στην Κριμαία οι ιεραπόστολοι πήγαν στη Χαζαρία. Εκείνη ακριβώς την εποχή ο ηγεμόνας των Χαζάρων ζήτησε με αντιπροσωπεία την αποστολή στη χώρα του, για να αποδείξει την υπεροχή του Χριστιανισμού έναντι της ιουδαϊκής και της μωαμεθανικής θρησκείας, ώστε να τον δεχτεί ο λαός του.

Οι δύο αδελφοί είχαν πάρει εντολή να επισκεφτούν και τη χώρα του. Οι Χαζάροι, φύλο της τουρκικής οικογένειας, κατείχαν τότε την περιοχή από την Κριμαία μέχρι τον Κάτω Βόλγα και από τον Εύξεινο μέχρι την Κασπία. Είχαν εκπολιτιστεί σε μεγαλύτερο βαθμό από τα άλλα τουρκικά φύλα και η χώρα τους ήταν πόλος έλξης για Έλληνες, Άραβες και Ιουδαίους εμπόρους.

Διατηρούσαν φιλικές σχέσεις με του Βυζαντινούς από τον έβδομο (Ζ') αιώνα. Ο

Ιουστινιανός ο Β΄ κατέφυγε εκεί και παντρεύτηκε μία από τις κόρες του ηγεμόνα τους, του Χαγάνου. Μετά από λίγες δεκαετίες η κόρη άλλου Χαγάνου, η Ειρήνη, έγινε σύζυγος του Κωνσταντίνου του Ε΄.

Τώρα οι ηγεμόνες τους αισθάνονταν την ανάγκη να συνδεθούν στενότερα με αυτούς. Ένα μέσο ήταν να δεχτούν τη χριστιανική θρησκεία.

Πίστευαν σε ένα Θεό, προφανώς ως έμμεση επίδραση από τον Χριστιανισμό. Ήδη όμως μεταξύ του λαού είχε αρχίσει η διάδοση του Ιουδαϊσμού και του Μωαμεθανισμού. Ό,τι έχανε η ειδωλολατρία το κέρδιζαν αυτοί. Ήταν, λοιπόν, επείγουσα η ανάγκη της αντίδρασης.

Ο Κωνσταντίνος και ο Μεθόδιος έφυγαν από τη Χερσώνα με πλοίο και αποβιβάστηκαν στις ανατολικές ακτές του Εύξεινου. Πρωτεύουσα της Χαζαρίας ήταν η Ίτιλ, αλλά ο Χαγάνος έμενε άλλοτε και στη Σάρκελ, πόλη κοντά στον Εύξεινο, την οποία είχαν κτίσει βυζαντινοί αρχιτέκτονες.

Στο τραπέζι του Χαγάνου έγιναν διαδοχικές συζητήσεις με εκπροσώπους πρώτα του Ιουδαϊσμού, έπειτα και του Μωαμεθανισμού, τους οποίους και κατατρόπωσαν. Προκλήθηκε μεγάλη εντύπωση. Διακόσιοι επίσημοι άντρες βαπτίστηκαν αμέσως από τους ιεραποστόλους και άλλοι δήλωσαν ότι θα τους μιμηθούν αργότερα. Το ίδιο δήλωσε και ο Χαγάνος με επιστολή του προς τον αυτοκράτορα.

Οι ιεραπόστολοι επέστρεψαν στην Κωνσταντινούπολη πάλι δια μέσου της Χερσώνας.

Ο κόσμος των Σλάβων

Οι Σλάβοι εμφανίζονται για πρώτη φορά στην ιστορία τα τέλη του πρώτου (Α΄) μ.Χ. αιώνα. Ζούσαν τότε ανατολικά από τους Γερμανούς, στην περιοχή του Βιστούλα. Τον έκτο (ΣΤ΄) αιώνα υπήρχαν τρεις φυλές, των Σλάβων, των Βένδων και των Αντών. Χωρίζονταν σε μικρότερες ομάδες, αλλά οι ξένοι έδιναν σε αυτούς και το κοινό όνομα Σκλαβηνοί ή Σκλάβοι.

Μετά από συνεχείς κινήσεις που άρχισαν από τον τρίτο (Γ΄) αιώνα και διήρκεσαν μέχρι τον ένατο (Θ΄) αιώνα απλώθηκαν στο μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης, από το Δον μέχρι τις Άλπεις και από τη Βαλτική μέχρι τον Αίμο.

Οι κινήσεις τους, τουλάχιστον κατά τις παλιότερες εποχές, ήταν συνήθως ειρηνικές. Η μεγάλη τους αύξηση και επέκταση εξηγείται ακριβώς από το λόγο ότι δεν πολεμούσαν και έτσι δεν είχαν απώλειες εξαιτίας πολεμικών συγκρούσεων. Όταν εγκαταστάθηκαν μόνιμα στις περιοχές που κατέλαβαν οργανώθηκαν και

στρατιωτικά.

Τον ένατο (θ') αιώνα είχαν σταθεροποιήσει τις θέσεις τους στις σημερινές περίπου περιοχές τους με λίγες μεταγενέστερες διαφοροποιήσεις. Οι Ρώσοι κατείχαν τότε, όπως είδαμε, τη χώρα μεταξύ Δνειπέρου και Δον, ενώ γύρω τους ζούσαν άλλα σλαβικά φύλα, τα οποία αφομοιώθηκαν από αυτούς αργότερα.

Οι Πολωνοί ζούσαν γύρω από τον ποταμό Βιστούλα. Στον Έλβα κατοικούσαν Βελέτες, Αβοδρίτες και Σοραβοί, που αργότερα συγχωνεύτηκαν με τις γειτονικές τους φυλές. Οι Μοραβοί, οι Τσέχοι και οι Σλοβάκοι κατείχαν επίσης τη σημερινή τους περιοχή και μέρος της Παννονίας.

Στην υπόλοιπη περιοχή της Παννονίας είχαν εγκατασταθεί οι Σλοβένοι. Τη βόρεια Ιλλυρία τη μοιράστηκαν οι Κροάτες και οι Σέρβοι, ενώ τη βόρεια Θράκη κατέλαβαν οι Βούλγαροι. Διάφορα φύλα που κατοικούσαν στις ελληνικές περιοχές απωθήθηκαν αργότερα ή συγχωνεύτηκαν.

Οι Σλάβοι ζούσαν νομαδικά σε καλύβες που κατασκεύαζαν πρόχειρα. Σιγά-σιγά συγκρότησαν αγροτικούς και ποιμενικούς οικισμούς. Για την ασφάλειά τους κατασκεύασαν οχυρά, γκαδ, τα οποία εξελίχτηκαν σε πόλεις· όμως η εξέλιξη αυτή παρατηρήθηκε μόλις τον ένατο (θ') αιώνα. Το δίκαιο καθοριζόταν από τους φυλάρχους και από τα έθιμα. Δεν είχαν γραφή και παιδεία.

Δεν ήταν δυνατό ως τότε να έχουν ναούς· αντί για ιερείς είχαν μάγους, από τους οποίους ζητούσαν βοήθεια σε δύσκολες στιγμές της ζωής τους. Τις λατρευτικές τελετές τις τελούσαν οι αρχηγοί οικογενειών και πατριών, οι οποίοι φύλαγαν και τα ιερά σύμβολα. Αρχική θεότητα των Σλάβων φαίνεται να ήταν η θεά της γονιμότητας.

Από αυτό εξηγείται και η ανήθικη ερωτική τους ζωή. Έπειτα επικράτησε ο θεός του ήλιου ή της φωτιάς, ο οποίος είχε διαφορετικές ονομασίες σε κάθε σλαβικό φύλο. Κοντά σε αυτόν δέχονταν πλήθος νυμφών και πνευμάτων, των οποίων οι κατοικίες θεωρούνταν η φωτιά, το νερό, τα δέντρα, τα σπίτια.

Λάτρευαν τους προγόνους, αλλά δεν είχαν παραστάσεις σχετικά με τον άδη· πίστευαν ότι η ψυχή είναι υλική και περιφέρεται στη γη μετά το θάνατο. Οι χήρες τους συχνά αυτοκτονούσαν για να ταφούν με τους νεκρούς συζύγους τους, ενώ τα παιδιά και οι γέροι φονεύονταν σε περιόδους πείνας. Σε σύγκριση με άλλους λαούς άργησαν να εκχριστιανιστούν.

Αυτό οφείλεται στο ότι για πολλούς αιώνες ήταν νομάδες και, όπου εγκαθίσταντο, υποχρέωναν τους ντόπιους ή να εγκαταλείψουν την περιοχή τους ή να

αφομοιωθούν. Όπου συνάντησαν τον Χριστιανισμό, όπως στη Θράκη, την Ιλλυρία και την Παννονία, τον κατέστρεψαν.

Τα πρώτα στοιχεία του Χριστιανισμού πήραν οι Σλάβοι από τους κατοίκους των παραπάνω περιοχών, οι οποίοι παρέμειναν σε αυτές. Αυτοί, αν και έχασαν τη θρησκευτική οργάνωση, κατόρθωσαν να διατηρήσουν βασικά στοιχεία της θρησκευτικής πίστης, τα οποία μετέδιδαν και στους εισβολείς χωρίς να το καταλαβαίνουν.

Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο οι νότιοι Σλάβοι πλησίασαν πρώτοι την ιδέα του ενός Θεού. Αλλά η χριστιανική πίστη διαδόθηκε επίσης από τους αιχμάλωτους πολέμου, τους εμπόρους και τους ιεραποστόλους. Έλληνες ιεραπόστολοι εργάστηκαν σε όλα τα σλαβικά έθνη, ενώ Ιταλοί και Γερμανοί περιορίστηκαν στους δυτικούς Σλάβους.

Ο Χριστιανισμός βοήθησε τα σλαβικά έθνη να ισχυροποιήσουν την κρατική εξουσία, να οργανωθούν κοινωνικά και να εισέλθουν στην ομάδα των πολιτισμένων λαών.

Εν αναμονή της μεγάλης Αποστολής

Κατά την επιστροφή των δύο ιεραποστόλων στην Κωνσταντινούπολη από τη Χαζαρία, ο αυτοκράτορας Μιχαήλ ο Γ' και ο πατριάρχης Φώτιος έδειξαν μεγάλη ικανοποίηση. Με την ευκαιρία προσπάθησαν να πείσουν τον Μεθόδιο να μην πάει στον Όλυμπο, γιατί τον θεωρούσαν απαραίτητο στην υπηρεσία της Εκκλησίας.

Του πρότειναν να δεχτεί το αξίωμα του επισκόπου, προορίζοντάς τον μάλλον για τη Ρωσία, αλλά αρνήθηκε και έτσι αναγκάστηκαν να στείλουν άλλον. Τους έκανε όμως τη χάρη να μην πάει στον Όλυμπο, αλλά να γίνει ηγούμενος στη μονή Πολυχρονίου, που βρίσκεται στην Προποντίδα, ανατολικά της Κυζίκου. Έτσι, ήταν πιο κοντά στην πρωτεύουσα.

Ο Κωνσταντίνος τοποθετήθηκε ως καθηγητής της πατριαρχικής θεολογικής σχολής, που στεγαζόταν σε συγκεκριμένα κτίρια των Αγίων Αποστόλων. Δίδασκε, μελετούσε και προετοιμαζόταν για κάτι το μεγαλειώδες, το οποίο τον περίμενε.

Το 862 ο ηγεμόνας της Μοραβίας Ροστισλάβος έστειλε στην Κωνσταντινούπολη πρεσβεία και ζήτησε άνθρωπο για να διδάξει τον χριστιανισμό στους υπηκόους του. Το Βυζάντιο και το οικουμενικό πατριαρχείο είχαν διευθετήσει τα πράγματα με τέτοιο τρόπο ώστε οι ίδιοι οι ηγεμόνες των απολίτιστων λαών να ζητούν ιεραποστολή.

Το γράμμα που έφεραν οι απεσταλμένοι έλεγε: «Είμαστε Σλάβοι, άνθρωποι απλοϊκοί. Ο λαός μας αρνήθηκε την ειδωλολατρία και τιμά το χριστιανικό νόμο, αλλά δεν έχουμε δάσκαλο ικανό να μας διδάξει την αληθινή πίστη στη γλώσσα μας. Άλλοι λαοί θα ακολουθήσουν προφανώς το παράδειγμά μας. Στείλε μας, λοιπόν, Κύριε, τέτοιον επίσκοπο και δάσκαλο. Από εσάς, πράγματι, μεταδίδεται ο καλός νόμος προς όλες τις χώρες».

Αμέσως έγινε συμβούλιο με πρόεδρο τον αυτοκράτορα Μιχαήλ τον Γ', στο οποίο συμμετείχαν ο πρωθυπουργός Βάρδας, ο πατριάρχης Φώτιος και άλλες προσωπικότητες. Όλοι ήθελαν τον Κωνσταντίνο, τον οποίο κάλεσε ο αυτοκράτορας και του είπε: «Γνωρίζω, φιλόσοφε, ότι αισθάνεσαι κουρασμένος, αλλά πρέπει εσύ να πας εκεί, διότι κανείς άλλος δεν μπορεί να φέρει σε πέρας αυτήν την αποστολή».

Ο φιλόσοφος απάντησε ότι, είτε είναι κουρασμένος είτε είναι άρρωστος, θα πάει εκεί με χαρά· αρκεί να έχουν εκεί αλφάβητο κατάλληλο για τη γλώσσα τους. Βέβαια είχε ο ίδιος μεταφράσει κείμενα στη σλαβική με ελληνικούς χαρακτήρες και παρατήρησε ότι δεν αποδίδονται όλοι οι φθόγγοι. Ο αυτοκράτορας τότε είπε: «Ο παππούς μου, ο πατέρας μου και πολλοί άλλοι έχουν ψάξει αλφάβητο, αλλά δε βρήκαν. Πώς θα το κατόρθωνα εγώ;»

Ο Κωνσταντίνος αισθάνθηκε αδύναμος, αλλά ο αυτοκράτορας συνέχισε: «Εάν θέλεις, ο Θεός μπορεί να σε βοηθήσει να βρεις, γιατί αυτός δίνει σε αυτούς που ζητούν και ανοίγει σε αυτούς που χτυπούν».

Ο φιλόσοφος αποχώρησε από τη συνεδρίαση και κατά τη συνήθειά του άρχισε να προσεύχεται μαζί με μερικούς συνεργάτες του. Η βοήθεια του Θεού δεν άργησε να φανερωθεί. Ο Κωνσταντίνος, αφού του δόθηκε φώτιση από τον Θεό, δημιούργησε το πρώτο σλαβικό αλφάβητο και έπειτα ασχολήθηκε με τη μετάφραση του ευαγγελικού κειμένου του Ιωάννη: «Εν αρχή ην ο Λόγος».

Η γραφή που επινόησε ο Κύριλλος λέγεται γλακολιτική. Ενώ στηρίζεται κατ' αρχήν στη μικρογράμματη ελληνική γραφή, στρογγυλοποιεί, περιπλέκει και αλλάζει τους χαρακτήρες. Για τους φθόγγους που απουσιάζουν από την ελληνική χρησιμοποιεί παραλλαγμένους εβραϊκούς χαρακτήρες ή άλλους που επινόησε ο ίδιος. Ο Κύριλλος ήθελε με τη δύσκολη αυτή γραφή να τονίσει την εθνική και γλωσσική ιδιομορφία των Σλάβων. Αργότερα, η γραφή άλλαξε, δηλαδή είχε ως βάση τη μεγαλογράμματη ελληνική και απλουστεύτηκε· έτσι δημιουργήθηκε η λεγόμενη «κυρίλλειος γραφή».

Η γλώσσα στην οποία οι δύο αδελφοί μετέφρασαν τα βιβλικά και λειτουργικά

κείμενα ήταν αυτή που μιλούσαν τότε τα νοτιοσλαβικά φύλα τα οποία είχαν εισχωρήσει σε εδάφη της ελληνικής αυτοκρατορίας. Πολλοί Δραγοβίτες και Σαγουδάτες έρχονταν για εμπορικούς λόγους στη Θεσσαλονίκη και ακόμη περισσότεροι εργάζονταν ως υπηρέτες σε οικογένειες Θεσσαλονικέων ευγενών.

Τα μέλη αυτών των οικογενειών, όπως και οι έμποροι, μάθαιναν πολλές λέξεις της ακατέργαστης εκείνης διαλέκτου αναγκαστικά, διότι οι μη πολιτισμικά αναπτυγμένοι αυτοί μέτοικοι δεν ήταν σε θέση να μάθουν την εκλεπτυσμένη και πολύπλοκη ελληνική, και διαφορετικά θα ήταν αδύνατη η συνεννόηση.

Φυσικά άνθρωποι της επίδοσης του Κωνσταντίνου και του Μεθοδίου με ευχέρεια καταλάβαιναν όλο το μηχανισμό της γλώσσας αυτής.

Επειδή τα σλαβικά φύλα είχαν χωριστεί το ένα από το άλλο μόλις πριν από τετρακόσια περίπου χρόνια, δεν υπήρχαν ακόμη μεταξύ τους μεγάλες διαλεκτικές διαφορές. Επομένως η γλώσσα των νότιων Σλάβων ήταν κατανοητή από τους δυτικούς και τους βόρειους Σλάβους.

Αλλά η γλωσσική μορφή την οποία χρησιμοποίησαν οι δύο αδελφοί δεν ήταν τελείως όμοια με την ομιλούμενη εκείνη διάλεκτο, καθώς είχε αλλάξει με τη γραφίδα τους. Απέκτησε σύνθετες λέξεις, νέους γλωσσικούς τύπους και ιεροπρεπή χαρακτήρα.

Αν και ήταν μέχρι ένα σημείο γλώσσα τεχνητή και ποτέ δε χρησιμοποιήθηκε αυτούσια στον προφορικό λόγο, αποτέλεσε τη βάση της ανάπτυξης όλων των εθνικών σλαβικών γλωσσών και έγινε μέσο ενότητας των σλαβικών λαών από την εποχή εκείνη μέχρι σήμερα.

Ο Κωνσταντίνος, πριν ξεκινήσει για το μεγάλο ταξίδι, μετέφρασε τα τέσσερα ευαγγέλια, τις επιστολές της Καινής Διαθήκης και συλλογή πατερικών κειμένων. Συνέγραψε επίσης γραμματική και ομιλίες. Στη μετάφραση των Ευαγγελίων έβαλε ως πρόλογο ένα ποίημά του, το οποίο φανερώνει τις επιδιώξεις των ιεραποστόλων:

Στόμα μη γενόμενον γλυκύτητος

μεταβάλλει τον άνθρωπον εις λίθον·

πολύ περισσότερον ψυχή εστερημένη γραμμάτων

αποναρκούται μέσα εις την ανθρώπινην ύπαρξιν.

Λαβόντες λοιπόν αυτά υπ' όψιν, αδελφοί,

σας φέρομεν κατάλληλον συμβουλήν,
η οποία ελευθερώνει όλην την οικουμένην
από την κτηνώδη ζωήν και τα πάθη.

Αποστολή στη Μοραβία

Οι Μοραβοί τον ένατο (θ') αιώνα είχαν μοναρχικό καθεστώς αγροτικής μορφής. Εγκατεστημένοι στην περιοχή στην οποία άλλοτε κατοικούσαν οι Λογγοβάρδοι, ήταν τότε υποτελείς στο γερμανικό κράτος, αλλά βρίσκονταν σε συνεχή σχεδόν επαναστατική κίνηση και κατά περιόδους απολάμβαναν πλήρη ανεξαρτησία.

Κάτω από την εξουσία των ηγεμόνων τους-εκτός από τους Μοραβούς- ήταν και οι Τσέχοι, οι Σλοβάκοι, ομάδες Πολωνών και τα σλαβικά φύλα του Έλβα. Βρίσκονταν σε στάδιο ανάπτυξης, το οποίο έπειτα από μερικές δεκαετίες σταμάτησε εξαιτίας της ουγγρικής κατάκτησης.

Ο Χριστιανισμός άρχισε να διαδίδεται στους Μοραβούς από Έλληνες, Ιταλούς και Γερμανούς ιεραποστόλους. Ο ηγεμόνας και αρκετοί ευγενείς είχαν βαφτιστεί, αλλά ο λαός έμενε ακόμη στην ειδωλολατρία.

Όταν ο Ροστισλάβος έλεγε ότι ο λαός δέχτηκε τη χριστιανική πίστη, προλάβαινε μία εξέλιξη η οποία, όπως ήλπιζε, δεν επρόκειτο να αργήσει. Στράφηκε προς το Βυζάντιο για να πάρει κάποιον επίσκοπο με σκοπό την ολοκλήρωση της διάδοσης της χριστιανικής θρησκείας και την οργάνωση της Εκκλησίας στη χώρα του.

Η στροφή προς το Βυζάντιο οφείλεται σε δύο λόγους· πρώτα στο ότι γνώριζε ότι εκεί γινόταν προεργασία μετάφρασης εκκλησιαστικών βιβλίων στη σλαβική γλώσσα και δεύτερον στο ότι δε φοβόταν πολιτικές από εκεί επεμβάσεις, όπως φοβόταν από το γερμανικό κράτος.

Το Βυζάντιο δεν έστειλε επίσκοπο, διότι κατά την ορθόδοξη ελληνική άποψη ο επίσκοπος κυβερνά καθορισμένη επαρχία και δεν μπορεί να κάνει ιεραποστολικές περιοδείες. Γι' αυτό, αντί για επίσκοπο έστειλε μία ομάδα ιεραποστόλων.

Η ομάδα αυτή, με αρχηγούς τον Κωνσταντίνο και τον Μεθόδιο, ξεκίνησε για τη Μοραβία την άνοιξη του 863. Στην ομάδα ήταν και ο Κλήμης, ο Ναούμ, ο Αγγελάριος, ο Σάββας και μερικοί άλλοι συνεργάτες, οι οποίοι αργότερα διακρίθηκαν στο αποστολικό έργο.

Ο αυτοκράτορας Μιχαήλ ο Γ' εφοδίασε τον αρχηγό της ιεραποστολής με γράμμα

στο οποίο έλεγε: «Να, σου στέλνω εκείνον στον οποίο ο Θεός αποκάλυψε αυτό το αλφάβητο. Είναι άνδρας ευσεβής και ορθόδοξος, μεγάλος σοφός και φιλόσοφος».

Κατά πάσα πιθανότητα ακολούθησαν το δρόμο μέσω της Τραϊανουπόλεως, Φιλίππων, Θεσσαλονίκης, Σκοπίων, Ναϊσσού, Σιγγιδόνας (Βελιγραδίου), Σιρμίου μέχρι τα σύνορα της Μοραβίας, όπου τους περίμεναν εκπρόσωποι του ηγεμόνα.

Οι κάτοικοι της Μοραβίας επεφύλαξαν θερμή υποδοχή στους Έλληνες ιεραποστόλους. Άλλωστε δεν ήταν μικρή η τιμή που γινόταν σε έναν υπερήφανο, αλλά αμόρφωτο λαό με την επίσκεψη και παραμονή τόσων μορφωμένων βυζαντινών μοναχών, οι οποίοι του έφεραν ως δώρο αλφάβητο και βιβλία μεταφρασμένα στη γλώσσα τους.

Ο πρώτος σταθμός των ιεραποστόλων ήταν το ανάκτορο του Ροστισλάβου στην περιοχή της σημερινής Μικουλτσιτσα. Έπειτα εγκαταστάθηκαν σε τοποθεσία της περιοχής του σημερινού Στάρε Νέστο, όπου ήταν από παλιότερα εγκατεστημένοι οι πρώτοι βυζαντινοί ιεραπόστολοι και πολλοί Έλληνες έμποροι. Τότε ονομαζόταν Βέλεχραδ.

Οι Μοραβοί ζούσαν στους αγροτικούς συνοικισμούς τους κατά οικογένειες. Σε κάθε περιφέρεια υπήρχε και ένα ή περισσότερα οχυρά, χράδ (γράδ), όπου έμεναν οι φύλαρχοι με το στρατό τους. Τα οχυρά αυτά αργότερα εξελίχθηκαν σε πόλεις. Το Βέλεχραδ είναι ίσως το μόνο οχυρό της Μοραβίας που είχε ήδη εξελιχθεί σε πόλη.

Ο Κωνσταντίνος και ο Μεθόδιος επιδόθηκαν στο έργο τους με σύστημα και αποτελεσματικότητα. Πρώρα ίδρυσαν μία σχολή στην οποία φοίτησαν νέοι ευγενών οικογενειών οι οποίοι μάθαιναν το αλφάβητο, τη γραμματική, την Αγία Γραφή και τις ακολουθίες.

Συγχρόνως επέκτειναν τη διδασχή στο λαό και βάφτιζαν αυτούς που ασπάζονταν τον χριστιανισμό. Μέσω αυτής της διδασχής έστειλαν τους συνεργάτες τους στους διασκορπισμένους συνοικισμούς της χώρας.

Έτσι ο χριστιανισμός, που είχε διαδοθεί έως τότε σε λίγα οχυρά, τα οποία είχαν αποκτήσει και ξύλινους ναούς, διαδόθηκε πλέον από το ένα ως το άλλο άκρο της χώρας μεταξύ όχι μόνο των Μοραβών, αλλά και των Τσέχων, των Σλοβάκων και των Πολωνών.

Οι ιεραπόστολοι μετέφραζαν τις ακολουθίες για να χρησιμοποιηθούν σιγά-σιγά στη λατρεία σύμφωνα με την πορεία του ημερολογίου. Μέριμνά τους ήταν επίσης και η ανέγερση λίθινων ναών, πολλοί από τους οποίους έχουν ανιχνευθεί σήμερα με την αρχαιολογική σκαπάνη.

Το έργο των Ελλήνων αυτών ιεραποστόλων ήταν πολύ πιο επιτυχημένο σε σχέση με αυτό των Ιταλών και των Γερμανών. Πάντως οι Έλληνες τους ανέχτηκαν, παρόλο που έβλεπαν ότι όχι απλώς επέτρεπαν μερικές ατασθαλίες, αλλά είχαν εισάγει και ορισμένες δεισιδαιμονίες από τους ειδωλολάτρες Μοραβούς.

Εκείνοι όμως επιτέθηκαν εναντίον τους. Έδραξαν την ευκαιρία της υποταγής του Ροστισλάβου στον Λουδοβίκο τον Γερμανικό το 864, λίγο μετά την άφιξη των Ελλήνων ιεραποστόλων, για να τους αποθαρρύνουν και να τους κατηγορήσουν.

Ισχυρίζονταν ότι ο Θεός μπορεί να λατρεύεται σε τρεις μόνο γλώσσες, την εβραϊκή, την ελληνική και τη λατινική (δηλαδή τις γλώσσες της επιγραφής που έβαλε ο Πιλάτος στον Σταυρό του Κυρίου), όχι όμως και στη σλαβική. Ο Κωνσταντίνος ανέτρεψε εύκολα τους ισχυρισμούς τους και τους χαρακτήρισε τριγλωσσικούς και πιλατικούς.

Βέβαια τα αίτια της επίθεσης ήταν άλλα. Οι Γερμανοί είχαν εξοργιστεί από την επίσημη πρόσκληση Ελλήνων ιεραποστόλων, γιατί αντιπαθούσαν τους Βυζαντινούς. Από την πλευρά τους και οι Έλληνες περιφρονούσαν τους Γερμανούς ως βάρβαρους και διεκδικητές του αυτοκρατορικού τίτλου.

Και οι Σλάβοι άλλωστε τους χαρακτήριζαν με το όνομα νέμετς, δηλαδή βάρβαροι. Αρχηγός των Γερμανών κληρικών της Μοραβίας ήταν ο Βίχιγκ, ενώ των Ιταλών ο Ιωάννης.

Ο Ροστισλάβος πιεζόμενος από τις εξελίξεις των πολιτικών πραγμάτων, θέλησε να συμβιβάσει τα πράγματα. Συγκάλεσε όλες τις ομάδες για να εκθέσουν τις απόψεις τους, αλλά τελικά δε συμφώνησαν.

Οι ιεραπόστολοι έμειναν κατά την πρώτη αυτή περίοδο στη Μοραβία για τρία χρόνια και τέσσερεις μήνες, δηλαδή από το φθινόπωρο του 863 μέχρι τις αρχές του 867. Είχαν εκπαιδεύσει ήδη πολλούς μαθητές, μεταξύ των οποίων 100 περίπου θεολόγους.

Δεν είχαν όμως αρκετούς ιερείς για την τέλεση της λατρείας. Είναι γνωστό ότι από αυτούς ιερέας ήταν μόνο ο Κωνσταντίνος, αλλά είναι φανερό ότι είχαν χειροτονηθεί και μερικοί ακόμη από τους συνεργάτες τους, καθώς και από τους

παλιούς Έλληνες ιεραποστόλους που είχαν προστεθεί σε αυτούς.

Πάντως δεν ήταν αρκετοί για να καλύψουν όλες τις ανάγκες του ποιμνίου που συνεχώς αυξανόταν. Έπρεπε να ζητήσουν να χειροτονηθούν ένας ή δύο επίσκοποι για τη μετάδοση ιεροσύνης σε άλλους.

Στη Ρώμη

Οι δύο αδελφοί αναχώρησαν από τη Μοραβία, αφού άφησαν εκεί μερικούς συνεργάτες τους. Καταρχάς πήγαν στο Βλάτινσκι Κοστέλ, πρωτεύουσα της Παννονίας. Η χώρα αυτή, που άλλοτε ανήκε στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, είχε καταληφθεί ήδη από τους Σλοβένους.

Ο χριστιανισμός καταστράφηκε και τώρα επανερχόταν σε αυτήν την περιοχή. Ο ηγεμόνας Κότσελ, που ήταν χριστιανός, ζήλευε την τύχη των Μοραβών διότι είχαν βρει τέτοιους δασκάλους. Είχε έρθει σε επαφή με τους ιεραποστόλους και νωρίτερα.

Τώρα έρχονταν στη χώρα του, για να ικανοποιήσουν και το δικό του αίτημα, να διδάξουν τους Σλοβένους. Ο ηγεμόνας τους υποδέχτηκε με δικαιολογημένο ενθουσιασμό, έμαθε ο ίδιος τη σλαβική γραφή και διάβασε τα βιβλία τους. Έμειναν στην Παννονία έξι μήνες και εκπαίδευσαν 50 μαθητές.

Έπειτα οι ιεραπόστολοι συνέχισαν το δρόμο τους. Ποιος ήταν ο προορισμός τους; Ασφαλώς η Κωνσταντινούπολη. Είχαν αναλάβει μία μεγάλη αποστολή από τον αυτοκράτορα Μιχαήλ τον Γ' και τον πατριάρχη Φώτιο.

Είχαν ακολουθήσει κάθε εντολή τους και τώρα που έβλεπαν ότι οι Εκκλησίες της Μοραβίας και της Σλοβενίας μπορούσαν να οργανωθούν σε μητροπόλεις, πήγαιναν στην πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας για να δεχτούν τη χειροτονία.

Αλλά όταν βρίσκονταν ακόμη στην Παννονία (Σλοβενία), έμαθαν δυσάρεστα νέα. Ο Βόρης της Βουλγαρίας είχε αποσπάσει τη βουλγαρική Εκκλησία από την επιρροή του πατριαρχείου και στράφηκε προς τη Δύση. Δεν ήταν λοιπόν φρόνιμο να περάσουν από το βουλγαρικό έδαφος για να πάνε στην Κωνσταντινούπολη, αλλά έπρεπε να ακολουθήσουν τη θαλάσσια οδό.

Γι' αυτό κατέβηκαν στη Βενετία. Σε αυτήν την πόλη τους υποδέχτηκαν με άγριες διαθέσεις δυτικοί επίσκοποι, ιερείς και μοναχοί, κατηγορώντας τους ότι χρησιμοποιούν στη λατρεία τη σλαβική γλώσσα. Ο Κωνσταντίνος απάντησε ότι όλοι οι λαοί έχουν το δικαίωμα να διαβάζουν το Ευαγγέλιο και να υμνούν τον Θεό στη γλώσσα τους.

Οι Βενετοί έθεσαν σε περιορισμό τους ιεραποστόλους, ενώ ο πάπας Νικόλαος ο Α', ο οποίος βρισκόταν σε οξεία αντίθεση με τον Φώτιο, τους κάλεσε στη Ρώμη για εξέταση. Έφτασαν εκεί το Δεκέμβριο του 867. Αλλά ήδη είχε αλλάξει εκεί η κατάσταση.

Ο Νικόλαος είχε πεθάνει, ενώ ο νέος πάπας ο Αδριανός ο Β', ο κλήρος και ο λαός της Ρώμης δέχτηκαν τους ιεραποστόλους με ενθουσιασμό, γιατί-όπως πληροφορήθηκαν αργότερα-τους έφεραν δώρο πολύτιμο, λείψανα του Αγίου Κλήμεντος.

Γι' αυτόν το λόγο και εξαιτίας της επιθυμίας του πάπα να αποκαταστήσει τις διαταραγμένες σχέσεις με την Κωνσταντινούπολη δεν παρουσιάστηκαν εμπόδια στις επιδιώξεις των δύο αδελφών. Ο πάπας αποδέχτηκε τα σλαβικά βιβλία και τα έβαλε σε κεντρικό ναό της πόλης.

Έπειτα, με παραγγελία του πάπα οι επίσκοποι Φορμώζος-μετέπειτα πάπας-και Γαυδέριχος χειροτόνησαν τον Μεθόδιο και τρεις μαθητές τους σε ιερείς, ενώ δύο άλλους σε αναγνώστες. Η λειτουργία μετά τη χειροτονία τελέστηκε στα σλαβικά.

Οι δύο αδελφοί μαζί με τους μαθητές τους έμειναν στα ελληνικά μοναστήρια της Ρώμης και περίμεναν την ώρα της χειροτονίας τους σε επισκόπους. Ο χρόνος όμως περνούσε και οι χειροτονίες καθυστερούσαν. Ο πάπας δίσταζε, γιατί φοβόταν επέκταση της ελληνικής επιρροής στην περιοχή, την οποία θεωρούσε δική του.

Στο μεταξύ, ο Κωνσταντίνος, έχοντας πάντα ασθενικό οργανισμό, αρρώστησε. Μόλις κατάλαβε ότι ερχόταν το τέλος του, φόρεσε άμφια και έμεινε ντυμένος όλη την ημέρα, ενώ είπε χαρούμενος: «Δεν είμαι πλέον υπηρέτης του αυτοκράτορα ούτε κανενός άλλου στη γη, αλλά μόνο του παντοδύναμου Θεού. Δεν υπήρξα, υπήρξα και θα υπάρχω αιώνια. Αμήν».

Την επομένη φόρεσε το μοναχικό ένδυμα και ονομάστηκε Κύριλλος. Έμεινε 50 μέρες με αυτό το ένδυμα, όταν όμως κατάλαβε την ώρα του θανάτου του, προσευχήθηκε: «Κύριε Θεέ μου, συ όστις εδημιούργησες όλα τα αγγελικά τάγματα και τας ουρανίους δυνάμεις· συ όστις έτεινες τους ουρανούς, εθεμελίωσες την γήν και έφερες πάντα τα εκ του μηδενός εις το είναι· συ ο ακούων πάντοτε τους

ποιώντας το θέλημά σου, τους φοβούμενους σε και τηρούντας τας εντολάς σου, άκουσον την προσευχήν μου και φύλαξον το πιστόν ποίμνιον επικεφαλής του οποίου ετοποθέτησες εμέ τον δούλον σου, τον ανίκανον και ανάξιον.

Σώσον αυτό από την ασεβή και ειδωλολατρικήν κακότητα των βλασφημούντων σε. Κατέστρεψον την αίρεσιν των τριών γλωσσών».

Πέθανε σε ηλικία 42 ετών το 869. Ο πάπας παράγγειλε να γίνει μεγαλοπρεπής κηδεία, αλλά ο Μεθόδιος δε συμφώνησε. Σκέφτηκε να μεταφέρει το σκήνωμα στην Κωνσταντινούπολη, οι Ρωμαίοι όμως τον απέτρεψαν. Έτσι ο Κύριλλος θάφτηκε στο ναό του Αγίου Κλήμεντος, δεξιά από την αγία Τράπεζα.

Στη Σλοβενία

Οι Μοραβοί και οι Σλοβένοι περίμεναν με ανυπομονησία τους αδελφούς, αλλά αυτοί δε φαίνονταν. Ο Κότσελ της Σλοβενίας ζήτησε με επιστολή τον Μεθόδιο και ο πάπας τον έστειλε την άνοιξη του 869, λίγο μετά το θάνατό του Κυρίλλου.

Ο πάπας σε επιστολή του προς τον Κότσελ και τον Ροστισλάβο επαινούσε το ορθόδοξο φρόνημα του Μεθοδίου, όριζε να τελούνται οι ακολουθίες στη σλαβική γλώσσα και χαρακτήριζε ως λύκους αυτούς που περιφρονούσαν τα βιβλία που είναι γραμμένα στη γλώσσα αυτή.

Η δυσαρέσκεια όμως στη Σλοβενία ήταν μεγάλη, γιατί οι Σλοβένοι ζητούσαν επίσκοπο και ο πάπας είχε διστάσει να χειροτονήσει τον Μεθόδιο σε επίσκοπο. Φοβόταν μήπως τυχόν ο Μεθόδιος ανακηρύξει ανεξάρτητη την Εκκλησία της Σλοβενίας και της Μοραβίας, όπως πραγματικά επεδίωκε. Ο Κότσελ έδρασε τότε αποφασιστικά. Έστειλε πάλι τον Μεθόδιο στη Ρώμη με συνοδεία 20 Σλοβένων επισήμων και απαίτησε τη χειροτονία του σε επίσκοπο, διαμηνύοντας ότι διαφορετικά θα ζητούσε τη χειροτονία από το Βυζάντιο. Και η αποφασιστικότητα του ηγεμόνα νίκησε.

Ο πάπας χειροτόνησε τον Μεθόδιο σε επίσκοπο και εγκαταστάθηκε στην πρωτεύουσα του σλοβενικού κράτους, έχοντας τον τίτλο του αρχιεπισκόπου Σιρμίου, της παλιάς πρωτεύουσας του Ιλλυρικού που βρισκόταν λίγο πιο νότια από τον Δούναβη.

Ο εκκλησιαστικός οργανισμός που δημιουργήθηκε κατόπιν της δράσης των δύο αδελφών ήταν αυτοκέφαλος, σύμφωνα με τις βυζαντινές αντιλήψεις. Τα δύο μεγάλα τμήματα της ενωμένης τότε Εκκλησίας διακρίνονταν ως προς αυτό λόγω της διαφοράς στην παράδοση και στη νοοτροπία. Στη Δύση το ιδεώδες της απόλυτης συγκέντρωσης και ενότητας, που κληρονομήθηκε από την αρχαία Ρώμη,

απαιτούσε στις εκχριστιανιζόμενες περιοχές να οργανώνονται μονάδες της μιας και αδιάσπαστης Δυτικής Εκκλησίας με γλώσσα τη λατινική και-για αυτήν την περίοδο-κάτω από την εξουσία του γερμανικού κράτους.

Στην Ανατολή το ιδεώδες της ομόσπονδης σύνδεσης, που κληρονομήθηκε από την ελληνική και τη χριστιανική αρχαιότητα, συντελούσε ώστε στις περιοχές που εκχριστιανίζονται να οργανώνονται αυτοκέφαλες εκκλησίες με όργανο τη ντόπια γλώσσα και κάτω από την πολιτική εξουσία ανεξάρτητων κρατών.

Έτσι η Εκκλησία εκείνη δεν εξαρτιόταν διοικητικά ούτε από την Κωνσταντινούπολη ούτε από τη Ρώμη, αλλά βρισκόταν σε επικοινωνία και με τις δύο. Είχε ιδρυθεί σύμφωνα με τις οδηγίες της Κωνσταντινούπολης και με το ελληνικό πνεύμα της αυτοτέλειας. Μάλιστα αποτέλεσε πρότυπο βάσει του οποίου οργανώθηκαν και οι άλλες σλαβικές Εκκλησίες, με τη διαφορά ότι αυτές υπήρξαν πιο τυχερές από άποψη παρέμβασης ξένων παραγόντων.

Η δραστηριότητα του Μεθοδίου υπήρξε μεγαλύτερη τώρα που κατείχε πιο υπεύθυνη θέση. Χειροτόνησε πλήθος μαθητών του, Σλοβένων, Κροατών και Σέρβων, στους οποίους εκτεινόταν η δικαιοδοσία του.

Οι Κροάτες και οι Σέρβοι είχαν δεχτεί τους πρώτους ιεραποστόλους από τις βυζαντινές κτήσεις της Αδριατικής με φροντίδα της κυβέρνησης του Βυζαντίου. Τώρα ο Χριστιανισμός προχωρεί σε αυτούς σε έκταση και βάθος.

Οι τρεις Εκκλησίες είχαν σλαβικό χαρακτήρα, αλλά η κροατική στράφηκε αργότερα προς τη Ρώμη με τον ηγεμόνα Βρανίμιρο, ο οποίος το 879 δολοφόνησε τον Ζδεσλάβ. Στη Σλοβενία ο χαρακτήρας αυτός διατηρήθηκε εν μέρει μέχρι την εποχή μας παρά το γεγονός ότι εκεί επικράτησε ο Ρωμαιοκαθολικισμός μεταγενέστερα. Μάλιστα εκεί διατηρήθηκε και η πρώτη σλαβική γραφή, η γλαγολιτική.

Την ίδια εποχή ο Μεθόδιος χειροτόνησε και πλήθος μαθητών του από τη Μοραβία, τους οποίους έστειλε στη χώρα τους για να συνεχίσουν το έργο του. Μεταξύ αυτών ήταν και ο Γοράσδος.

Αλλά το έργο αυτό σταμάτησε νωρίς. Οι Γερμανοί εκκλησιαστικοί και πολιτικοί άρχοντες δυσαρεστήθηκαν από τα αποτελέσματα της δραστηριότητας του Μεθοδίου. Αυτή έδινε στις σλαβικές Εκκλησίες όχι μόνο σλαβικό αλλά και ελληνικό χαρακτήρα, προς μεγάλη απογοήτευση του λατινικού κλήρου, και έκλεινε το δρόμο νέας στροφής προς τη Γερμανία.

Την εποχή αυτή ακριβώς ο Λουδοβίκος ο Γερμανικός είχε εισβάλλει με τρεις

στρατιές στη Μοραβία και την υπόταξε και πάλι. Ο Ροστισλάβος, ο οποίος είχε καλέσει σε εκείνη τη χώρα τους Έλληνες ιεραποστόλους, είχε εκθρονιστεί και τυφλωθεί. Ο Κότσελ άρχισε να φοβάται το ίδιο και για τον εαυτό του. Γι' αυτό, όταν οι Γερμανοί κληρικοί της Σλοβενίας συνέλαβαν τον Μεθόδιο και τον οδήγησαν στη Γερμανία, δεν αντέδρασε.

Το Νοέμβριο του 870 ο Μεθόδιος δικάστηκε από βαυαρούς επισκόπους στο Ρέγκενσουργ, διότι είχε δήθεν καταλάβει περιοχή που ανήκε στην αρχιεπισκοπή του Σάλτσβουργ.

Εκείνη την εποχή υπήρχε έντονη τάση απόσχισης της Εκκλησίας της Γερμανίας από τη Ρώμη, την οποία βλέπουμε και στην παρούσα περίπτωση. Ο Μεθόδιος ονόμασε τους διώκτες του «βάρβαρους» μπροστά στον Λουδοβίκο.

Αφού καταδικάστηκε, φυλακίστηκε στη μονή Ελλβάγγεν της Σουαβίας. Δεν του επέτρεψαν καμιά επικοινωνία με τον πάπα και σκότωσαν τον αγγελιοφόρο του μοναχό Λάζαρο. Από τους μαθητές του άλλοι διέφυγαν στη Μοραβία, την Κροατία και τη Σερβία, ενώ άλλοι παρέμειναν κρυφά στη Σλοβενία.

Ο πάπας Αδριανός δεν πληροφορήθηκε ποτέ για τις περιπέτειές του και ο νέος πάπας Ιωάννης Η' έμαθε γι' αυτές κάπως αργά. Έγραψε τότε ο πάπας στο βασιλιά Λουδοβίκο και του παραπονέθηκε, γιατί ένας αρχιεπίσκοπος, κατέχοντας έδρα που κατά τη γνώμη του-υπαγόταν από πάντα στη Ρώμη και πάντως όχι στη Γερμανία, εκδιώχθηκε. Έγραψε επίσης και στον αρχιεπίσκοπο του Σάλτσβουργ Αδαλβίνο και σε διάφορους Γερμανούς επισκόπους.

Μετά από αυτήν την επέμβαση ο Μεθόδιος ελευθερώθηκε, ενώ οι διώκτες του τον είχαν καταδικάσει σε ισόβια κάθειρξη.

Και πάλι στη Μοραβία

Η επέμβαση του πάπα δεν ήταν ο μόνος λόγος της απελευθέρωσης του Μεθοδίου. Σε αυτή συντέλεσε και η μεσολάβηση του αυτοκράτορα Βασιλείου του Μακεδόνα, την οποία διαμήνυσε πρεσβεία προς τον Λουδοβίκο το 872, και η αλλαγή της κατάστασης στη Μοραβία.

Ο νέος εκεί ηγεμόνας Σβιατοπλούκ, ανεψιός του Ροστισλάβου, απέκτησε ανεξαρτησία μετά από νέα επανάσταση, μεταξύ των ηγετών της οποίας ήταν και ο ιερέας Σλαβομίρ. Οι κληρικοί της σλαβικής Εκκλησίας της Μοραβίας εργαζόταν πάντα υπέρ της πολιτικής ανεξαρτησίας της χώρας τους.

Μετά από δύομιση χρόνια φυλάκισης ο Μεθόδιος αφέθηκε ελεύθερος. Τώρα πλέον

δεν επέστρεψε στη Σλοβενία, αλλά στη Μοραβία, διατηρώντας τον τίτλο του αρχιεπισκόπου του Σιρμίου. Οι πολυάριθμοι μαθητές του τον υποδέχτηκαν με ενθουσιασμό το καλοκαίρι του 873 μετά από εξαετή αναμονή.

Από τότε αρχίζει περίοδος ακμής για τη νεοπαγή Εκκλησία της Μοραβίας. Ο μεγάλος ιεραπόστολος ανέλαβε διπλό έργο. Αφενός συνέχισε την κατάρτιση θεολόγων, κληρικών και δασκάλων, αφετέρου επέκτεινε το κήρυγμά του και σε ευρείες λαϊκές μάζες. Τοποθέτησε κληρικούς σε όλους τους συνοικισμούς, ενώ όλοι οι κάτοικοι, αφού εγκατέλειψαν τις ειδωλολατρικές πλάνες, πίστεψαν στον αληθινό Θεό.

Επισκέφτηκε όλες τις περιοχές που περιλαμβάνονταν τότε στο κράτος του Σβιατοπλούκ και κατοικούνταν από Σλάβους, Βοημία, Σαξωνία, Σιλεσία, Νότια Πολωνία. Βάπτισε μόνος του τον πρώτο Τσέχο χριστιανό ηγεμόνα Μποριβάι. Έφτασε μέχρι την περιοχή του Κιέβου, όπου κήρυξε στους Ρώσους.

Το έργο αυτό πραγματοποιήθηκε κάτω από δύσκολες συνθήκες στη Μοραβία, διότι ο Σβιατοπλούκ το 874 αναγκάστηκε μετά από νέο σκληρό αγώνα να υποκύψει στους Γερμανούς. Οι Γερμανοί κληρικοί πήραν θάρρος και πάλι, ενώ ο ηγεμόνας, για να μην τους ερεθίσει, βρήκε την εξής συμβιβαστική μέθοδο ισορροπίας: ο ίδιος ακολούθησε τη λατινική λατρεία, άφηνε όμως το λαό να ακολουθεί τη σλαβική.

Έτσι ο Μεθόδιος σιγά-σιγά αποξενώθηκε από τον ηγεμόνα και μάλιστα όταν αυτός μετέφερε την πρωτεύουσά του στην απομακρυσμένη Νίτρα. Μεσολάβησαν και κάποιες δυσaréσκειες που προέρχονταν από τις παρατηρήσεις του Μεθοδίου σχετικά με τις ηθικές παρεκτροπές του Σβιατοπλούκ.

Για αυτούς τους λόγους και γενικότερα γιατί ο ηγεμόνας και πολλοί από τους ευγενείς που ήταν γύρω του ήθελαν να αποφύγουν κάθε αφορμή νέας σύγκρουσης με τους Γερμανούς, η ελληνική ιεραποστολή βρέθηκε σε δυσμενή θέση.

Ο Σβιατοπλούκ πιεζόμενος από δύο ιερείς, τον Γερμανό Βίχιγκ και τον Ιταλό Ιωάννη, απευθύνθηκε στον πάπα Ιωάννη τον Η', διότι επεδίωκε να μεταθέσει σε άλλον το βάρος οποιασδήποτε ενέργειας. Ο πάπας τότε έγραψε στον Μεθόδιο: «Ακούσαμε ότι δε διδάσκεις όσα η ρωμαϊκή Εκκλησία έχει διδαχτεί από τον ίδιο τον Πέτρο, τον κορυφαίο των αποστόλων, και όσα κηρύττει καθημερινά και ότι οδηγείς το λαό σε πλάνη.

Γι' αυτό με αυτήν την επιστολή σε διατάζουμε να παρουσιαστείς μπροστά μας χωρίς καθυστέρηση, για να σε ακούσουμε και να γνωρίσουμε ακριβώς τη διδασκαλία σου. Έχουμε επίσης πληροφορηθεί ότι τελείς τη λειτουργία σε βάρβαρη γλώσσα, δηλαδή στη σλαβική, ενώ με επιστολή που μετέφερε ο επίσκοπος

της Αγκώνας, ο Παύλος, σου απαγορεύσαμε να τελείς την ιερή ακολουθία της λειτουργίας σε αυτήν τη γλώσσα.

Δεν μπορείς να την τελείς παρά μόνο στη λατινική και στην ελληνική γλώσσα, όπως κάνει η Εκκλησία του Θεού που είναι διασκορπισμένη σε όλη τη γη, ανάμεσα σε όλα τα έθνη. Φυσικά μπορείς να κηρύττεις και να μιλάς στο λαό σε αυτήν τη γλώσσα».

Την πρόσκληση στη Ρώμη δικαιολογούσε επίσης και η ανάγκη του πάπα να δει εάν τηρεί ο Μεθόδιος όσα προφορικά και γραπτά είχε υποσχεθεί στην αγία ρωμαϊκή Έδρα.

Ο Μεθόδιος πείστηκε να μεταβεί το 879 στη Ρώμη, όπου θα δικαζόταν. Συγχρόνως στάλθηκε ως εκπρόσωπος του Μοραβού ηγεμόνα και ο Βίχιγκ, τον οποίο ο Σβιατοπλούκ προόριζε ως αντικαταστάτη του Μεθοδίου σε περίπτωση καθαίρεσής του.

Εκεί όμως άλλαξαν τα πράγματα. Ήταν τόσο ισχυρή η προσωπικότητα του Μεθοδίου, ώστε μόνο με την παρουσία του επηρέαζε τις καταστάσεις. Εξάλλου είναι φανερό ότι στη σκέψη των παπών της εποχής εκείνης υπήρχε μεγάλη σύγχυση.

Άλλα έλεγε ο προηγούμενος και άλλα ο επόμενος, συχνά όμως και του ίδιου προσώπου η πολιτική ήταν αλλοπρόσαλλη. Στη μεταβολή της στάσης του Ιωάννη συντέλεσε πιθανώς ο φόβος μήπως και οι δυτικοί Σλάβοι διαφύγουν από τη ρωμαϊκή επιρροή, όπως είχε συμβεί στο μεταξύ με τους Βούλγαρους.

Έτσι ο Ιωάννης ο Η΄ με νέο γράμμα παραγγέλλει ακριβώς τα αντίθετα από όσα ζητούσε με το προηγούμενο. Λέει ότι εξέτασε τον Μεθόδιο συνοπτικά και διαπίστωσε ότι αυτός έχει την πίστη του συμβόλου της ρωμαϊκής Εκκλησίας, το οποίο βέβαια τότε ήταν το ίδιο με αυτό της ελληνικής.

Η προσθήκη του *filioque*, του ότι δηλαδή το Άγιο Πνεύμα εκπορεύεται και από τον Υιό, δεν είχε ακόμη εισαχθεί στο σύμβολο αλλά υπήρχε ως διδασκαλία, κυρίως μεταξύ των Γερμανών θεολόγων.

Επίσης, ζήτησε τα έργα του Κυρίου να διακηρύσσονται και στη σλαβική γλώσσα, διότι η Αγία Γραφή δίνει εντολή να δοξολογούμε τον Κύριο, όχι μόνο σε τρεις, αλλά σε όλες τις γλώσσες.

Ο Μεθόδιος για να αποδείξει το αδιάφορο του πράγματος μετέφρασε στη σλαβική και τη λατινική λειτουργία που βρισκόταν τότε σε ισχύ, ώστε στην Εκκλησία του

να είναι δυνατή η τέλεση είτε της ανατολικής είτε της δυτικής λειτουργίας.

Έτσι επέστρεψε δικαιωμένος ως αρχιεπίσκοπος στη Μοραβία. Ο πάπας όμως, για να ικανοποιήσει και τον ηγεμόνα, έδωσε εντολή στον Μεθόδιο να χειροτονήσει τον Βίχιγκ επίσκοπο Νίτρας και ζήτησε και ένα ακόμη πρόσωπο, ώστε να γίνουν τρεις οι επίσκοποι της περιοχής και να αποτελέσουν μητρόπολη.

Στη Κωνσταντινούπολη

Είχαν περάσει πολλά χρόνια από τότε που τα δύο αδέρφια εγκατέλειψαν την Κωνσταντινούπολη το 863. Η πρόθεσή τους να την επισκεφτούν το 867 δεν πραγματοποιήθηκε, όπως είδαμε. Το επόμενο έτος ο Κύριλλος πέθανε, ενώ ο Μεθόδιος, εργαζόμενος ακατάπαυστα μέσα σε χιλιάδες εμπόδια, δε βρήκε την ευκαιρία για αυτήν την επίσκεψη.

Αλλά πάντα σκεφτόταν ότι έπρεπε να επιχειρήσει το μακρινό αυτό ταξίδι για πολλούς λόγους. Πρώτα, γιατί ήθελε να δει για μια ακόμη φορά τους τόπους στους οποίους γεννήθηκε, ανατράφηκε, σπούδασε και έζησε κατά τη νεανική του ηλικία· δεύτερο, γιατί ήταν ανάγκη να ανταλλάξει σκέψεις με τους άρχοντες του Βυζαντίου για την πορεία του έργου του· και τρίτο, γιατί οι Γερμανοί κληρικοί διέδιδαν ότι ο Μεθόδιος είχε χάσει την εμπιστοσύνη του Έλληνα αυτοκράτορα. Εξάλλου και ο πατριάρχης Φώτιος και ο αυτοκράτορας Βασίλειος ο Α΄ του ζήτησαν να μπει στον κόπο και να έρθει στην πρωτεύουσα.

Το 881 ο πάπας Ιωάννης τον κάλεσε στη Ρώμη και πάλι, γιατί οι κατηγορίες του Βίχιγκ συνεχίζονταν. Αλλά τώρα πλέον αρνήθηκε την πρόσκληση, διότι ήταν πολύ να συνεχίζονται επ' άπειρον οι προκλήσεις και οι ανακρίσεις. Αυτό αποτέλεσε έναν ακόμη λόγο να επισπεύσει τη μετάβασή του στην Κωνσταντινούπολη.

Το ταξίδι πραγματοποιήθηκε το 881. Στην πρωτεύουσα άρχοντες, κλήρος και λαός τον υποδέχτηκαν με ενθουσιασμό. Ήταν ενήμεροι για τα θαυμαστά του επιτεύγματα στις μακρινές χώρες της Κεντρικής Ευρώπης και η χαρά τους που έβλεπαν κοντά τους τον μεγάλο ιεραπόστολο ήταν απερίγραπτη. Οι Βυζαντινοί ενέκριναν τις ενέργειές του σε εκείνες τις χώρες και συζήτησαν το μέλλον της Εκκλησίας των Σλάβων της Δύσης. Δυστυχώς, η Κωνσταντινούπολη δεν μπορούσε να του παρέχει καμιά δυναμική βοήθεια, γιατί μεταξύ του Βυζαντίου και της Μοραβίας παρεμβάλλονταν οι Βούλγαροι. Όμως του συστήθηκε να διατηρήσει το αυτοκέφαλο της Εκκλησίας του και να μη δέχεται παρεμβάσεις από πουθενά.

Με αυτήν την ευκαιρία ο Μεθόδιος κατατόπισε τον Φώτιο για τη διάδοση της διδασκαλίας που αφορούσε την εκπόρευση του Αγίου Πνεύματος και από τον Υιό. Τότε λοιπόν έγραψε ο πατριάρχης το γνωστό σύγγραμμα στο οποίο καταπολεμάει

αυτήν τη διδασκαλία. Ο Μεθόδιος άφησε στην Κωνσταντινούπολη έναν ιερέα και έναν διάκονο ως πρεσβευτές του, αλλά και για να εργάζονται στο κέντρο σλαβικών σπουδών.

Κατά την επιστροφή του πέρασε από τη Βουλγαρία και συναντήθηκε με το βασιλιά Βόρη στην πρωτεύουσά του Πρεσλάβαν και του έδωσε συμβουλές για την οργάνωση της βουλγαρικής Εκκλησίας. Του υποσχέθηκε να του στείλει μαθητές του για το έργο αυτό, οι οποίοι πράγματι πήγαν εκεί, αλλά μετά το θάνατό του.

Τα τελευταία χρόνια

Μετά την επιστροφή του από την Κωνσταντινούπολη ο Μεθόδιος επιδόθηκε με ιδιαίτερο ζήλο στη μετάφραση κειμένων που ήταν απαραίτητα για την Εκκλησία του. Φαίνεται ότι στην πρωτεύουσα του τόνισαν να προσέξει αυτό το σημείο.

Οι περιπέτειές του και τα πολλαπλά καθήκοντά του τον είχαν αναγκάσει να παραμελήσει το έργο αυτό. Το 883 μετέφρασε όλη την Παλαιά Διαθήκη, εκτός από τους ψαλμούς που ήταν ήδη μεταφρασμένοι από τον Κύριλλο και τα βιβλία των Μακκαβαίων. Άρχισε τη μετάφραση το Μάρτιο και την τελείωσε μέσα σε επτά μήνες, την παραμονή της εορτής του προστάτη του Αγίου Δημητρίου.

Μετέφρασε επίσης ορισμένα πατερικά κείμενα και τον Νομοκάνονα. Έτσι χάρισε στους Μοραβούς και στους υπόλοιπους σλαβικούς λαούς τους πρώτους γραπτούς νόμους, οι οποίοι επέτρεψαν την οργάνωση του κοινωνικού βίου με βάση τις αντικειμενικές και απρόσωπες εκφράσεις και ανεξάρτητα από τη θέληση των φυλάρχων.

Στο έργο της μετάφρασης κειμένων επιδόθηκαν επίσης και μερικοί από τους μαθητές του.

Το 884 σημειώθηκε νέα σύγκρουση στη Μοραβία, αυτή τη φορά δογματική. Φαίνεται ότι αφορμή ήταν η γνωστοποίηση του συγγράμματος του Φωτίου σχετικά με το Άγιο Πνεύμα στη Δύση. Όπως ο Φώτιος, έτσι και ο Μεθόδιος ονόμαζε αιρετικούς αυτούς που χρησιμοποιούσαν τον όρο filioque και δέχονταν την εκπόρευση του Πνεύματος και από τον Υιό. Ο Βίχιγκ αντέδρασε έντονα και προκάλεσε προβλήματα στον Μεθόδιο. Τότε πλέον ο αρχιεπίσκοπος αναγκάστηκε να καταφύγει στο έσχατο μέσο του αναθεματισμού, τον οποίο εξέφρασε μαζί με τη συνέλευση των ιερέων.

Ο Σβιατοπλούκ εντυπωσιάστηκε τόσο πολύ, ώστε από τότε έγινε φίλος του Μεθοδίου. Έτσι επιτεύχθηκε η ενότητα της μοραβικής Εκκλησίας, αλλά δυστυχώς για λίγο χρόνο.

Ο Μεθόδιος ήταν 65 περίπου ετών όταν αισθάνθηκε το τέλος του να πλησιάζει. Οι μαθητές του συγκινημένοι και ανήσυχoi τον ρώτησαν: «Σεβάσμιε πατέρα και δάσκαλε, ποιος από τους μαθητές σου πρέπει να σε διαδεχτεί στη διδασκαλία σου;» Ο ίδιος όρισε έναν πάρα πολύ γνωστό μαθητή του, τον Γοράσδο, λέγοντας: «Είναι άνδρας ελεύθερος και από τη χώρα σας, καλά εκπαιδευμένος στα βιβλία, λατινικά και ορθόδοξα. Ας γίνει το θέλημα του Θεού και ας αρέσει αυτό σε σας, όπως και σε μένα».

Το ότι όρισε διάδοχό του δεν είναι παράδοξο. Αυτό αποτελεί απλή ευχή του ιεραποστόλου, την οποία αποδέχτηκε το σύνολο των ιερέων και ο λαός της Μοραβίας. Είναι πολύ πιθανό ότι ο Γοράσδος ήταν ήδη επίσκοπος· είχε δηλαδή εκλεγεί και χειροτονηθεί νωρίτερα ως επίσκοπος της Νίτρας στη θέση του αναθεματισμένου Βίχιγκ. Τώρα όμως δεν ήταν επισκοπική εκλογή, αλλά ανάθεση σε αυτόν του αρχιεπισκοπικού θρόνου.

Την Κυριακή των Βαΐων του 885 ο Μεθόδιος πήγε στον καθεδρικό ναό του Βέλεχραδ, όπου ήταν συγκεντρωμένος ο λαός. Ήταν πολύ άρρωστος. Ευχαρίστησε τον αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης, τον ηγεμόνα της Μοραβίας, τον κλήρο και το λαό του. Τέλος είπε: «Παιδιά μου, περιμένετε με μέχρι την Τρίτη μέρα». Και έτσι έκαναν.

Την αυγή της τρίτης μέρας πρόφερε τις τελευταίες του λέξεις: «Κύριε, εις χείρας σου παραθήσομαι το πνεύμα μου», και πέθανε στους βραχίονες των ιερέων του, την 6η Απριλίου, Ινδικτίωνος 3, έτους 6393 από κτίσεως, δηλαδή την 6η Απριλίου του 885.

Οι μαθητές του τέλεσαν τη νεκρώσιμο ακολουθία στην ελληνική, τη λατινική και τη σλαβική γλώσσα συγχρόνως, ενώ αμέσως μετά τοποθέτησαν τη σορό του στον καθεδρικό ναό. Έτσι προστέθηκε ο Μεθόδιος στους πατέρες και στους πατριάρχες και στους προφήτες και στους αποστόλους και στους δασκάλους και στους μάρτυρες. Αναρίθμητος λαός ακολούθησε την κηδεία. Όλοι έκλαιγαν τον καλό δάσκαλο, άνδρες και γυναίκες, νέοι και γέροντες, πλούσιοι και φτωχοί, ελεύθεροι και δούλοι, περαστικοί και χωρικοί, ασθενείς και υγιείς.

Οι μαθητές του Κυρίλλου και του Μεθοδίου

Ο Γοράσδος ανέλαβε με ζήλο τη διακυβέρνηση της Εκκλησίας του. Αλλά οι εχθροί

δεν τον άφησαν για πολύ. Ο Βίχιγκ, από τη στιγμή που φάνηκε να πλησιάζει το τέλος του Μεθοδίου, είχε πάει στη Ρώμη, για να εξασφαλίσει τη διαδοχή. Έπεισε τον πάπα Στέφανο τον Ε΄ να εναντιωθεί και πάλι στην ελληνοσλαβική Εκκλησία της Μοραβίας.

Σε επιστολή του απαίτησε αποδοχή της διδασκαλίας σχετικά με την εκπόρευση του Αγίου Πνεύματος και από τον Πατέρα και από τον Υιό. Συγχρόνως αναγνώριζε τον Βίχιγκ ως αρχηγό στη διακυβέρνηση της Εκκλησίας εκείνης και απαγόρευε στον Γοράσδο να αναλάβει επισκοπικά καθήκοντα, πριν έρθει στη Ρώμη και αναγνωριστεί από τον ίδιο τον πάπα.

Αυτό το τελευταίο σημαίνει ότι καταρχήν θα δεχόταν τον Γοράσδο ως επίσκοπο, αλλά όχι ως αρχηγό της μοραβικής Εκκλησίας. Επίσης απαγόρευε τη χρήση της σλαβικής γλώσσας την οποία δήθεν είχε εισαγάγει ο Μεθόδιος παρά την απαγόρευση του Ιωάννη του Η΄. Ο Στέφανος αγνοούσε τελείως τα πράγματα· διότι ο Ιωάννης είχε τελικά επιτρέψει τη χρήση της.

Ο Σβιατοπλούκ, προς τον οποίο απευθυνόταν η επιστολή του Στεφάνου, θυμήθηκε την παλιά του συμπάθεια προς τη λατινική λατρεία. Λησμόνησε το ανάθεμα του Βίχιγκ και πήρε θάρρος. Με την ανοχή του οι Γερμανοί κληρικοί έθεσαν πάλι δογματικό ζήτημα σχετικά με το Άγιο Πνεύμα. Ο Γοράσδος και ο Κλήμης τους αντέκρουσαν, αλλά εκείνοι δε σταματούσαν να επιτίθενται.

Τότε πλέον ο Σβιατοπλούκ υποκρινόμενος ότι επιθυμούσε συμβιβασμό, συγκάλεσε τους ηγέτες των αντίθετων ομάδων στη Νίτρα και τους δήλωσε: «Εγώ είμαι σχεδόν αγράμματος και δε γνωρίζω τα δογματικά. Λοιπόν, θα παραδώσω την Εκκλησία σε εκείνον ο οποίος θα ορκιστεί πρώτος ότι κατέχει την ορθόδοξη πίστη». Πριν τελειώσει το λόγο του, οι Γερμανοί-προφανώς συνεννοημένοι-ορκίστηκαν, ενώ οι Βυζαντινοί αρνήθηκαν να δώσουν τέτοιο όρκο, διότι τον θεωρούσαν ειδωλολατρικό.

Ο Σβιατοπλούκ παρέδωσε τους ηγέτες και τους κληρικούς της ελληνοσλαβικής Εκκλησίας στη διάθεση των Γερμανών. Ήταν στο σύνολο 200. Επρόκειτο βεβαίως για εκείνους οι οποίοι βρίσκονταν τότε στη Νίτρα, καθώς και εκείνοι που υπηρετούσαν στο Βέλεχραδ και σε άλλα παρόμοια μεγάλα κέντρα. Αυτοί που εργάζονταν σε μικρούς συνοικισμούς και αυτοί που βρίσκονταν σε απομακρυσμένες επαρχίες δε θίχτηκαν, τουλάχιστον αμέσως.

Οι ατυχείς αυτοί κληρικοί αρχικά βασανίστηκαν, έπειτα οι νεότεροι πουλήθηκαν ως δούλοι στους Εβραίους, ενώ οι ηλικιωμένοι-μεταξύ των οποίων ήταν και οι αρχηγοί τους-φυλακίστηκαν. Και αυτοί που πουλήθηκαν ελευθερώθηκαν μετά από

λίγους μήνες στη Βενετία από αντιπροσώπους του αυτοκράτορα καταβάλλοντας λύτρα.

Από εκεί ήρθαν στην Κωνσταντινούπολη και διασκορπίστηκαν στις σλαβικές χώρες. Οι φυλακισμένοι, αφού παραδόθηκαν σε άγριους στρατιώτες, εγκαταλείφθηκαν κοντά στις όχθες του Δούναβη σε εποχή ψύχους. Μερικοί από αυτούς πέθαναν.

Οι επιζήσαντες ακολούθησαν διάφορους δρόμους. Αυτοί που ήταν ελληνικής καταγωγής βάδισαν κατά μήκος του Δούναβη, μέχρι που έφτασαν στο Βελιγράδι. Μεταξύ αυτών ήταν ο Κλήμης, ο Ναούμ και ο Αγγελάριος, οι οποίοι διακρίθηκαν αργότερα στην οργάνωση της βουλγαρικής Εκκλησίας με κέντρο την Αχρίδα.

Οι ντόπιοι κρύφτηκαν σε σπίτια συγγενών και φίλων ή πήγαν στις επαρχίες, οι οποίες έμειναν άθικτες από το διωγμό, όπως η Βοημία και η Πολωνία. Μεταξύ αυτών ήταν και ο Γοράσδος. Το 899 αναδιοργανώθηκε η ελληνοσλαβική Εκκλησία της Μοραβίας με ένα νέο αρχιεπίσκοπο και τρεις επισκόπους. Πιθανώς ο αρχιεπίσκοπος ήταν ο Γοράσδος.

Στις αρχές του δέκατου αιώνα το Κράτος της Μοραβίας καταλήφθηκε από νέο εισβολέα, τους Ούγγρους. Μαζί με την πολιτεία διαλύθηκε και η Εκκλησία, αλλά λείψανά της παρέμειναν ως σήμερα. Ανά τους αιώνες κάθε χρόνο στο Βέλεχραδ γίνεται προσκύνημα προς τιμή των Αγίων ιεραποστόλων Κυρίλλου και Μεθοδίου.

Επίλογος

Η πορεία του Χριστιανισμού στο μέσο των σλαβικών εθνών υπήρξε ραγδαία και μεγαλειώδης. Μετά από μακροχρόνια προετοιμασία άρχισε το 860 και σχεδόν ολοκληρώθηκε μέσα σε είκοσι χρόνια, εκτός από την περίπτωση των Ρώσων, κατά την οποία καθυστέρησε μερικές ακόμη δεκαετίες.

Τα επεισόδια, τα οποία η ιστορία αναφέρει σχετικά με τον εκχριστιανισμό αυτών των λαών, φαίνονται ως μεμονωμένες και ασυνάρτητες ενίοτε ενέργειες. Αν αυτό ανταποκρινόταν στα πράγματα, θα έμενε ανεξήγητο πώς μέσα σε εκείνα τα είκοσι χρόνια έγιναν στους Σλάβους τόσα πολλά πράγματα, όσα δεν είχαν γίνει όλους τους προηγούμενους αιώνες.

Πράγματι υπάρχει μεταξύ αυτών ένας συνεκτικός δεσμός και πίσω από αυτά διαφαίνεται μία δύναμη η οποία θέτει σε κίνηση καλοσχεδιασμένο πρόγραμμα.

Η δύναμη είναι το οικουμενικό πατριαρχείο, το οποίο προγραμμάτισε όλο το έργο. Εκτελεστές αυτού του προγράμματος υπήρξαν τα δύο αδέρφια από τη

Θεσσαλονίκη, ο Κύριλλος και ο Μεθόδιος, οι οποίοι εργάστηκαν ακούραστα μεταξύ όλων των σλαβικών λαών, Ρώσων, Μοραβών, Σλοβένων, Κροατών, Σέρβων, Σλοβάκων, Τσέχων, Πολωνών και Βουλγάρων.

Το έργο τους ήταν βασικά θρησκευτικό. Μέσα από τις ενέργειές τις δικές τους και των μαθητών τους όλοι οι σλαβικοί λαοί εισήλθαν στη χορεία των χριστιανικών εθνών. Αλλά μαζί με το χριστιανισμό παραδόθηκαν σε αυτούς και όλες οι εξημερωτικές δυνάμεις.

Μαζί με τα ιδεώδη της πίστεως οι απόστολοι δίδαξαν στους Σλάβους την αγάπη και την ευγένεια και τους εμφύτευσαν το πνεύμα της θυσίας.

Τους χάρισαν τους πρώτους γραπτούς νόμους, με τους οποίους οργάνωσαν καθεστώς ευνομίας και ευταξίας. Τους πρόσφεραν γλώσσα γραπτή και έτοιμη να χρησιμοποιηθεί στη θεολογία, τη λογοτεχνία, την επιστήμη και την παιδεία. Η γλώσσα αυτή αποτέλεσε κρίκο που συνέδεσε όλον τον σλαβικό κόσμο.

Γι' αυτό τα σλαβικά έθνη αισθάνονται αιώνιο χρέος στους δύο Θεσσαλονικείς αδελφούς, ενώ η Θεσσαλονίκη μαζί με ολόκληρο τον ελληνισμό αισθάνεται δίκαια υπερηφάνεια γι' αυτούς.

(Νεοελληνική απόδοση: Όλγα Τερζή)

Πηγή: http://anavaseis.blogspot.gr/2012/05/blog-post_11.html

<http://bitly.com/1wsJLuV>